ΜΟΥΣΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

NATHAN MILSTEIN

Εἶναι ὁ ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸ δεξιοτέχνης, μὲ ὅλες τὶς φωτεινὲς καὶ μὲ ὅλες τὶς ἀμαυρές του πλευρές.

Καταπλήσσει, θαμβώνει, ἐρεθίζει, ταράσσει, ζαλίζει, γοητεύει, κινεῖ τὸν ἀπεριόριστο θαυμασμό μας, ἀλλὰ — γιὰ νὰ κάνουμε μιὰ ἀπολύτως εἰλικρινὴ ἐξομολόγησι — δὲν μᾶς συγκινεῖ.

Ἡ τέχνη του ἐγγίζει τὰ ὅρια τῆς ἱκανότητος τῶν θαυματοποιῶν καὶ τῶν μάγων. Περνάει τὴ γραμμὴ αὐτοῦ, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς. Καὶ ἐπειδὴ παραβιάζει τὰ σύνορα τοῦ νοητοῦ, προξενεῖ περισσότερο τρόμο παρὰ ἱκανοποίησι.

Ἕνας τέτοιος σταθμὸς τεχνικῆς τελειότητος μπορεῖ πραγματικῶς νὰ γεννήσῃ μέσα μας κάτι παρόμοιον πρὸς ἀνησυχίαν. Ἀκοῦμε καὶ ἔχουμε ἔξαφνα τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἐδῶ τίθεται ἐπὶ τὸ ἔργον μιὰ δύναμις διαβολικὰ ὑπεράνθρωπη, ποὺ μὲ τὶς σατανικές της γοητεῖες ἀγωνίζεται νὰ μᾶς σκοτίσῃ τὸ μυαλὸ καὶ — ἂς μὴ ντρεπώμαστε νὰ τὸ ἐκστομίσωμε — μᾶς τὸ σκοτίζει.

Ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον τὸ κεφάλι. Ὄχι καὶ τὴν καρδιά.

Πῶς αὐτό; Πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ὁ ἀφάνταστα ὡραῖος, ὁ πλάνος ἦχος τοῦ πολυτίμου στραντιβάριους, ποὺ φθάνει καὶ τραγουδεῖ ἁπαλὰ στὸ αὐτί μας μὲ τόση ἀκατανίκητη ἑλκυστικὴ γλυκύτητα, νὰ ἐγγίζῃ μόνο τὶς αἰσθήσεις μας καὶ νὰ μὴ μιλῇ διόλου στὴν ψυχή μας; Πῶς ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ πραγματικὰ κολοσσιαῖες ἱκανότητες κατὰ βάθος δὲν μᾶς δίνουν καμμία ἀπόλυτη ἱκανοποίησι, καμμία εὐτυχία, ποὺ νὰ σβύνῃ κάθε μας ἐπιθυμία;

Γιατὶ τὸ παίξιμό του, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ παίξιμο ὅλων τῶν βιρτουόζων, εἶναι μόνον ἕνα εἶδος — ἀναντιρρήτως ἀφάνταστα γοητευτικῆς ἀκροβασίας — ποὺ καταπιάνεται ὅλα τὰ ἰλιγγιώδη τεχνικὰ προβλήματα, τῆς ὁποίας ὅμως τὰ ἐκθαμβωτικὰ αἰσθητικὰ θέλγητρα δὲν κατορθώνουν νὰ κρύψουν κάποιαν ἐσωτερικὴν κουφότητα, κάποιο πνευματικὸ κενόν. Γιατὶ ὁ δροσερὸς ἦχος τοῦ βιολιοῦ του, παρ' ὅλην τὴν θερμότητα καὶ τὴν ἔντασί του, ἔχει μόνο κάτι ἀπὸ τὴν ἠχὼ τῆς πολύτιμης ὕλης χωρὶς ὅμως οὔτε ἕνα ἐλάχιστο ἴχνος μεταφυσικοῦ παλμοῦ. Γιατὶ ἀποτυφλωμένοι ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία τῆς τεχνικῆς δεξιότητος, μέσα στὸ θαυμασμό μας γιὰ τὰ μέσα, λησμονοῦμε τὸν σκοπόν. Γιατὶ ὑπὸ τὸν παραλύοντα ὑπνωτισμὸν τοῦ θάμβους μας γιὰ τὴ δαιμόνια εὐκινησία τοῦ χεριοῦ, εἴμαστε ἁπλούστατα ἀνίκανοι πλέον νὰ ἀπελευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ νὰ ἀκροασθοῦμε καὶ πίσω ἀπὸ τὸν ἦχο. Γιατὶ ὅλη αὐτὴ ἡ διαβολικὴ μηχανικὴ γοητεία, κατὰ βάθος δὲν εἶναι παρὰ μιὰ κενὴ ἐργασία ἁπλοῦ κινητῆρος, ποὺ περιστρέφεται γύρω στὸν ἑαυτό του καὶ μᾶς ἀφήνει ψυχρούς, ὅπως κάθε μηχανή.

Δὲν θὰ ἤθελα ὅμως νὰ παρεξηγηθῶ. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Nathan Milstein δὲν εἶναι καλὸς μουσικός. Εἶναι μάλιστα ἐξαιρετικὸς καὶ ὅ,τι ἀποδίδει τὸ αἰσθάνεται αὐθόρμητα καὶ δυνατά. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ αἰσθάνεται λείπει ἡ ἐξαΰλωσις. Ὁ τρόπος αὐτὸς μᾶς ἐρεθίζει μόνον, μᾶς διεγείρει, κάνει τὸ δέρμα μας ν' ἀνατριχιάζη, ζαλίζει τὶς αἰσθήσεις μας, ἀλλὰ ποτὲ δὲν μᾶς μεταφέρει στὶς σφαῖρες τοῦ πνευματικοῦ, ὅπως εἶναι ὁ πραγματικὸς προορισμὸς τῆς μεγάλης τέχνης.

Εἶναι ἡ μοῖρα τῶν δεξιοτεχνῶν νὰ γίνωνται οἱ σκλάβοι τῆς δεξιοτεχνίας τους. Δὲν κυβερνοῦν, κυβερνῶνται! Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν. Ὁλόκληρο τὸ διανοητικὸ καὶ τὸ αἰσθηματικό τους σύστημα δὲν διευθύνει πιὰ μὲ τὴ δική του θέλησι τὶς γνώσεις καὶ τὶς ἱκανότητές τους, ἀλλὰ γίνεται πειθήνιο ὄργανο τῶν δακτύλων τους καὶ τῶν χεριῶν τους, τῶν ὁποίων ἡ μαγικὴ δεξιότης ρυθμίζει μόνη τὴν μουσική τους ἀπόδοσιν καὶ τὸ ὕφος της.

Φυσικὰ μὲ τὴν διαπίστωσιν αὐτὴν δὲν ἐννοῶ νὰ καταρρίψω τὸ γόητρον τῶν δεξιοτεχνῶν. Ἁπλούστατα αὐτὸ εἶναι τὸ εἶδος τους. Θὰ ἦταν ἀνόητο νὰ μειώσω τὴν σημασία τους. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε, ὅτι αὐτοὶ μὲ τὴν μεγαλοφυΐα τους ἄνοιξαν νέους ὁρίζοντας στὴν μουσικὴ καὶ ὅτι ἔδωσαν πραγματικὰ πολύτιμες ὠθήσεις στὴν φαντασία τῶν δημιουργῶν.

Τοὺς θαυμάζομεν, τοὺς ἐκτιμῶμεν, τοὺς ἀπολαμβάνομεν ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερπηδοῦν τὰ ὅρια ποὺ τοὺς ἐχάραξεν ἡ φύσις τους ἡ ἰδία.

Γιατί, ὅταν ὁ Μίλσταϊν παίζη μιὰ

σονάτα τοῦ Μπράμς, ἀποδεικνύει πὼς δὲν ξέρει ποιὰ εἶναι τὰ ὅρια τοῦ κύκλου του. Ἀπὸ βιολιστικῆς βέβαια ἀπόψεως, ὅπως ἦταν φυσικό, τὴν ἔπαιξε ὑπερτέλεια. Ἀλλὰ τί σημασία μπορεῖ νἄχη αὐτό; Εἴμαστε πιὰ στὸ σημεῖον ποὺ καὶ ὁ ἀνώτατος βαθμὸς δεξιοτεχνικῆς τελειότητος, δὲν μπορεῖ νὰ φτάση γιὰ νὰ προχωρήσωμε, ὅταν λείπη ἡ ὑπερτάτη εὐλογία τοῦ πνεύματος. Ἐδῶ ἀπότομα παρουσιάζονται ἀνίσχυρα τὰ ταχυδακτυλουργικὰ θαύματα καὶ αὐτό, ποὺ μένει δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἄγονη προσπάθεια νὰ δημιουργήσωμε ἐσωτερικὴ θερμότητα μὲ ἐπιπόλαιους ἐκνευρισμούς.

Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη μὲ τὸν Μίλσταΐν. Προσπαθοῦσε μὲ γρηγοράδες στὸν ρυθμό, μὲ δυνατοὺς τονισμοὺς ἐδῶ κι' ἐκεῖ, μὲ ἐξωτερικὲς ὀμορφιὲς τοῦ ἤχου νὰ ἐπιτύχη, ὅ,τι θἆταν δυνατὸ νὰ κατορθωθῆ μόνο μὲ μιὰ ἀπόδοσι γαλήνια, συγκεντρωμένη, ἐνδόμυχη καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε δεξιοτεχνική, ἐντυπωσιακὴ ἐπίδειξι.

Ἐντελῶς ἀντίθετα, φυσικά, ἡ ἀπόλαυσις ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Παγκανίνι ἦταν ἄφθαστη. Ἐδῶ ξεδιπλώθηκε ὁλόκληρο τὸ βιολιστικό του φαινόμενον.

Αὐτὴ ἡ τελειότης στὴν συνεργασία τοῦ δοξαριοῦ καὶ τῶν δακτύλων ἐγγίζει τὰ ὅρια τοῦ ἀκαταλήπτου. Αὐτὸ τὸ πυροτέχνημα στὰ passages, στὶς τρίλλιες ,στὰ ἀρπέζ, στὶς συγχορδίες, στὶς ὀκτάδες, στὶς φλαγολέττες, στὶς διπλὲς νότες, ἦταν ἀνώτερο κάθε περιγραφῆς. Καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ μιὰ διαύγεια, μὲ μιὰ ἀστραφτερὴ καθαριότητα, μὲ μιὰ λεπτόλογη ἀκρίβεια, μὲ μιὰ ὀμορφιὰ τοῦ ἤχου, μὲ μιὰ φυσικότητα, μὲ χάρι ἀληθινὰ ἀκατανίκητη.

Τὸ κοινὸν ἦταν ἔξαλλο ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ φάνηκε ἀπαιτητικώτατο, ζητῶντας καὶ ξαναζητῶντας «ἐκτὸς προγράμματος». Καὶ ὁ ἀξιαγάπητος ἀποθεούμενος τὸ ἱκανοποίησε μὲ ἀπίστευτη προθυμία.

ALEX THURNEYSSEN